

Velký třesk k ničemu

Josef Šlerka

Ve věci kritiky neoliberalismu jsem vždy poněkud opatrný. Neoliberalismus, stejně jako marxismus, patří mezi ty myšlenkové směry, které jsou si dobře vědomy moci ekonomiky a jejího dopadu na morálku, náboženství či kulturu. Možná proto si nemyslím, že by reforma týmu Petra Matějů v oblasti vědy a vysokých škol byla připravena s úmyslem zničit vědu a vzdělanost v naší zemi. Věřím, že její tvůrci skutečně chtějí nastavit prostředí tak, aby podněcovalo vědce a učitele k neustálým inovacím, špičkové vědě a kvalitnímu vzdělávání. Jen se domnívám, že finanční pobídky, na kterých je reforma postavena, povedou k pravému opaku.

Proč? Protože ve vědě a vzdělávání a celé řadě oblastí založených na kreativě prostě pouhá stimulace penězi nefunguje. Nejlépe to vystihuje Dan Pink v přednášce na konferenci TED Global 2009 (http://www.ted.com/talks/lang/eng/dan_pink_on_motivation.html – zde si ji můžete pustit i s českými titulky). Pink se věnuje problému motivace v 21. století a na řadě příkladů přesvědčivě ukazuje, že žijeme v strašlivém omylu, pokud jde o způsob, jak motivovat lidi pracující v oblastech, které vyžadují neustálé inovace a kreativitu.

Řada výzkumů ukazuje, že motivace penězi nejenže nezrychluje proces tvůrčího myšlení, naopak má tendenci ho zpomalovat. Finanční odměny působí jako klapky na oči, které omezují pohled na problém. Jsou vynikající pro motivaci víceméně mechanické, nekreativní činnosti, ale osudově selhávají při motivaci k tvůrčí práci. Lidé ve vědě a vzdělávání by měli být přiměřeně placeni, ale jejich motivace se nemůže odvíjet primárně od peněz.

Podle Pinka je klíčem k úspěchu podpora autonomie, mistrovství a smysluplnosti. Co si pod tím představit? Za prvé – autonomie znamená, že lidé jsou rádi, pokud se mohou co nejvíce podílet na rozhodování o své práci a jejím směru. Za druhé – mistrovství znamená, že děláme svou práci rádi a rádi se v ní zlepšujeme. Konečně pak za třetí je tu smysluplnost naší práce: stručně řečeno jsme rádi, pokud jsme součástí nějakého většího celku, pokud se podílíme na něčem, co nás přesahuje.

Všechny tři tyto principy jsou v důsledku reformou vědy a vysokých škol likvidovány. Útoky na akademické senáty, snaha dosazovat rektory na základě rozhodnutí správních rad a další podobné kroky jsou přímou palbou na autonomii vědců a učitelů. Jednorozměrná metodika hodnocení vědy, která v sobě míchá dohromady zcela nepoměřitelné oblasti vědění a publikování, nivelizuje jakékoli mistrovství, protože měřítko, které vytváří, měří jen schopnost přizpůsobit se tabulkám pro měření. O tom, že se v tom všem ztrácí smysl dělat takovou vědu a učit na takových školách, netřeba ani mluvit. Konečným výsledkem bude zpomalení ekonomického růstu, pokles kvality vzdělávání a likvidace inovačního prostředí.

V kontrastu s tím stojí pokus ve švýcarském CERN z 30. března 2010. Simulace velkého třesku nepřinesla sice konec světa, zato ukázala, jak autonomie, mistrovství a smysl, spolu s důvěrou ve vědu přinášejí své ovoce. Přitom příprava na tento experiment trvala dvacet let a jeho výsledky se nedají bezprostředně zpeněžit.

No a pro ty z nás, pro které je teoretická fyzika příliš vzdálená, má CERN i jiný triumf. Právě tam vznikl princip světové sítě WWW. Jeho bezprostřední cena byla nulová, na začátku vlastně k ničemu nebyl, jeho dopad na světovou ekonomiku byl však revoluční. Vznikl bez poptávky ekonomických subjektů, z čírého mistrovství poznání, které naplno využilo smysluplně svou autonomii.

Text vyšel v jemně delší podobě jako komentář v Deníku Referendum.
Autor je místopředsedou Akademického senátu Univerzity Karlovy.